

Entre la serra i el pla

Vicent Sanxis Martínez
(Cronista oficial de Rafelguaraf)

Rafelguaraf: vista des de ponent

Rafelguaraf és un poble de la subcomarca de Castelló i les Énoves integrat a la Ribera del Xúquer per la part sud-est. Els límits territorials són: al nord, la Pobra Llarga i Carcaixent; a l'est, Xàtiva (el Realenc) i Simat de la Valldigna; al sud, Barxeta i l'Énova; i a l'oest, l'Énova; sent l'extensió del terme municipal de 16,32 km.² **Rafelguaraf**, amb 1.946 habitants, està ubicat al sector pla del terme, dins del qual comprén els llocs del **Tossalnou**, a 800 metres de distància i 223 habitants; **Berfull** a 700 metres i 3 habitants; **el Riurau** a 600 metres i 71 habitants, i bastants cases d'horts amb 159 habitants, sent 2.402 els habitants totals del municipi a data 1 de gener de 2018.

El terme és accidentat pel sector sud-oriental per les serres que limiten amb la comarca de la Costera (345,5 metres a la Penya Roja, que és el punt més elevat), i es caracteritza per l'oposició entre la zona de les serres (al sud-est) i les terres de cultiu, el pla (al nord-oest). Hidrològicament està drenat per una densa xarxa de barrancs que prenen la direcció inicial del sud-est al nord i en arribar a la planura giren cap a l'oest. I està creuat, entre d'altres, pels barrancs de Pelaburros (o de la Font de Carcaixent), de Matilde (o de la Casa dels Frares) i del Tossalet (o del Racó); sent el principal de tots el del Realenc, que és anomenat de Barxeta a la Pobra Llarga, Carcaixent i Alzira.

Aproximadament una tercera part del terme és ocupada per pins i matollars. Els conreus s'estenen sobre la resta de terrenys, quasi tots de regadiu gràcies a l'aigua del riu d'Albaida a través de les séquies de Rafelguaraf, del Tossalet i de Berfull, que formen part de la Séquia Comuna de l'Énova (400 ha) i de pous (490 ha). Cal destacar que el tarongerar constituïa quasi un monocultiu (750 ha) que ha minvat darrerament, sent el conreu de secà poc important (unes 30 ha). El clima és mediterrani, amb hiverns suaus i estius calorosos. Les mitjanes tèrmiques oscil·len entre els 9^a de gener i els 26^a d'agost. Fins a dates recents, la superfície cultivada suposava el 56,7 % del total, mentre que la inculta ocupava el 37,5 %, coberta per vegetació de pins, romers i altres espècies menors de tipus mediterrani; dades que han canviat de fa uns anys cap ací per l'abandó de conreus.

Al terme de Rafelguaraf hom té constància de l'existència humana des de la prehistòria, en haver-se trobat restes de materials lítics de principis de l'Eneolític al barranc de la Font de la Figuera. De principis de la història cal citar dues moles d'època preromana aparegudes a l'Olivar Redó. I se sap que almenys en un parell de llocs de Rafelguaraf i del Tossalet —on s'han trobat també dues monedes romanes— aparegueren enterraments que no es pot descartar que foren necròpolis romanes. Però no és fins a l'època islàmica que comença a haver-hi informació sobre Rafelguaraf, que es va desenrotllar a partir d'un «rahal», un assentament privat d'esplai o ramader, que evolucionaria en segles posteriors cap a una alqueria, doncs hi ha documentació que acredita l'existència d'una mesquita així com d'uns banys àrabs. La mesquita estava en la base de l'actual església, i els banys en el curs de la séquia que vorejava el poble pel sud, la part més baixa de la població, passant pel morerar de la mesquita cap a ponent del nucli urbà.

La xarxa de séquies deriva de la Séquia Comuna de l'Énova, de la qual es té constància documental des del 1316, encara que hom creu que ja s'hi fa referència en el Llibre del Repartiment (mitjans del s. XIII). Després de la conquesta del rei Jaume I la població continuà sent mudèjar en la seua totalitat, i els nuclis de població pertanyien en època foral (1244-

1707) a la ciutat de Xàtiva, formant part del Quarter de l'Énova que també es va dir Castelló i les Énoves. No obstant això, se sap de l'existència de tres alqueries més d'època medieval: el Rafalet, Palmella i el Palmellot, difícils d'ubicar però que estarien probablement per la part nord i a llevant de Rafelguaraf. En el desarmament dels moriscos de 1563 es recolliren un total de 95 armes entre Berfull (20), el Tossalet (35) i Rafelguaraf (40); entre les quals hi havia 46 espases, 20 ballestes i 14 punyals i dagues.../...

Berfull: casa de la Senyoria

Vicent Sanxis Martínez
(Cronista Oficial de Rafelguaraf)

